

Weidevogelonderzoek voor evaluatie beheersplan Terschelling 1989

Voor de derde achtereenvolgende maal is (na 1983 en 1986) in 1989 het relatielotagebied Terschelling, groot 1158 ha, in ruime zin op het voorkomen van weidevogels onderzocht. Bovendien werd het agrarisch gebruik in de polder vastgelegd en werden verbanden gelegd tussen het voorkomen van weidevogels en het agrarisch gebruik. In 1989 kregen bijvoorbeeld Kievit en Grutto één à twee weken eerder jongen dan in 1986 ten gevolge van het extreem warme en droge voorjaar.

De Scholekster is op Terschelling uitzonderlijk algemeen (ruim 1500 broedparen), vooral langs de Waddendijk. Het broedsucces was, evenals bij de Kievit, op beheerspercelen hoger dan op de niet-beheerspercelen.

De Kluut broedde in 1939 voor 73% op beheerspercelen, vooral in de Strijkerspolder. Door de nieuwe kaveltioedeling in het kader van de ruilverkaveling krijgen alle klutenpercelen een andere grondgebruiker, waarbij het onzeker is of de bestaande beheersovereenkomsten worden voortgezet.

De Watersnip weet zich in de Terschellingerpolder op een laag niveau (2127 broedparen in de jaren tachtig) te handhaven. Helaas worden nog steeds natte percelen met het oorspronkelijke sleuvenpatroon en moerassige verloren hoekjes volgestort met grond en puin, waardoor de biotoop voor de Watersnip verdwijnt.

De Wilde Eend, Krakeend en Slobeend laten vanaf 1983 een toename zien per driejaarlijkse periode. Alleen eenden en de Meerkooit blijken te hebben geprofiteerd van het uitbaggeren van de poldersloten in 1984/1985. De Veldleeuwerik gaat reeds geruime tijd in aantal achteruit. In 1989 bedroeg het aantal broedparen slechts 30% van dat in de jaren zeventig.

De Gele Kwikstaart had met veertig territoria in 1989 een zeer goed seizoen. Bovendien werden drie territoria van de Engelse Gele Kwikstaart vastgesteld.

Bert Rebergen: Weidevogelonderzoek voor de evaluatie van het beheersplan Terschelling 1989. 78 bladzijden, 3 kaartbijlagen, 16 kaarten, vele figuren (1991). Rapport nummer 35, Directie Beheer Landbouwgronden, 'West-raven', postbus 20022 (Griffioenlaan 2), 3502 LA Utrecht, 030 - 852 545 of 859 111.

51 Goede manieren om Waddenzee te beschermen

In dit aardige boekje gaat de auteur dieper in op het hoe en waarom van een goed milieubeleid in het Waddenzeegebied en hij geeft aan hoe de geïnteresseerde bezoeker daaraan een eigen bescheiden bijdrage kan leveren. Het had veel beter kunnen gaan met de Waddenzee en daarom is het goed dat Pierre Maréchal via zo'n boekje het publiek er nog eens klip en klaar van op de hoogte brengt hoe het behoud en de be-

scherming van Waddenzee aangepakt moet worden, ook door onszelf. Daarbij komt natuurlijk vanzelf de waarde van het gebied ter sprake, kort en duidelijk en daarom bruikbaar voor iedereen die zich interesseert voor het behoud van de natuur in eigen land. Ook leuk om als cadeautje te gebruiken.

Pierre Maréchal: 51 Goede manieren om de Waddenzee te beschermen. 97 bladzijden, pentekeningen van M.D. Smit, P.D. Cappers & Ellen van Kasteren (1991). Uitg. Reaal Uitgevers, postbus 376, 2160 AJ Lisse. Prijs f 14,90.

Toekomst van Rottumeroog en Rottumerplaat

Op een rondtafelconferentie over Rottumeroog in Warffum, beled door de Waddenvereniging, hebben de bewoners van Noord-Groningen gepleit voor het behoud van het eiland dat kortgeleden is bezet door het actievoerende echtpaar Toxopeus (zie ook 'Het Vogeljaar' 39 (2) : 91). De bewoners wijzen op het standpunt van Gedeputeerde Staten van Groningen, die Rottumeroog belangrijk achten als onderdeel van de beschermingsgordel voor de vastelandskust. Tevens heeft Rottumeroog volgens Groningen een stabiliserende invloed op de scheepvaartgeul in het Eemsmondgebied en een beschermende functie voor de Noordgastransportleiding.

Rijkswaterstaat, de Waddenvereniging en de directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij vinden die argumenten niet zwaarwegend. Deze instanties staan een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling van het waddengebied voor. Hendrik Toxopeus vond een compromis in de voor- en tegenstand. Hij stelde voor het 'kuieren' van het eiland te bevorderen door zandsuppleties.

Bron: De Telegraaf 30 april 1991.

Over dit onderwerp schrijven René Brilhuis, Jaap Bossinade, Jappie van den Berghs & Jaap de Vlas in het Waddenbulletin 26 (2) : 69-71 - mei 1991. In een naschrift schrijft Hans Revier ondermeer het volgende:

'De Waddenvereniging pleit er niet voor om alles maar zijn gang te laten gaan in het waddengebied. Bovendien zul je moeten ingrijpen als zeer zeldzame natuurwaarden dreigen te verdwijnen, zoals in het geval van het eilandje Griend. Uit een onderzoek naar het beheer van Rottumeroog blijkt echter dat zowel bij doorgaan met het onderhoud als bij stoppen dit eilandje zal verdwijnen. Tenzij je het 'in beton giet'. Aangezien Rottumerplaat zich blijft uitbreiden en belangrijke natuurwaarden niet verloren gaan, kan de Waddenvereniging instemmen met het voornemen om het onderhoud te staken. Dit gebied zal weliswaar veranderen, maar dat is eigen aan een dynamisch systeem als de Waddenzee. En sommige biotopen zullen misschien verdwijnen, maar wij krijgen er ook veel voor terug. Bijvoorbeeld uitgestrekte zandvlakten en jonge dynami-

sche stuifduinformaties, die in Nederland heel zeldzaam zijn.

De Waddenzeevereniging is er van overtuigd dat de beslissing van Rijkswaterstaat om het onderhoud te staken de natuurlijke ontwikkeling van dit unieke stukje Waddenzee ten goede zal komen'.

Rottummeroog zal niet verdwijnen

De bezettingsactie van Rottummeroog door Hendrik en Jannie Toxopeus heeft succes gehad. Het eiland zal niet worden prijsgegeven aan de zee. Dat is voorgesteld door Rijkswaterstaat in Groningen. Minister H. May-Weggen (Verkeer en Waterstaat) heeft besloten dat Rijkswaterstaat onderhoud aan het eiland blijft plegen.

Bron: De Gooi- en Eemlander, 14 augustus 1991.

In de vogelkijker

'In de vogelkijker' is het clubblad van de Jeugd-vogelwerkgroep Zuidlaren van het Instituut voor Natuurbescherming en Educatie, afdeling Zuidlaren.

De 7de jaargang (april 1991) bevat een aantal interessante artikelen over onder meer een watervogeltelling op het Zuidlaardermeer in de winter 1987/1988, over bosuilexplosie in Drenthe en Groningen, huiszwaluwinventarisatie in Noord-Drenthe in 1990, zeetrekellingen op Schiermonnikoog en verslag PTT-tellingen 1989-1990. Het nummer bevat 47 bladzijden.

Nadere inlichtingen bij de Jeugdvogelwerkgroep Zuidlaren, postbus 205, 9470 AE Zuidlaren, 05905 - 5109 of 5905 - 4624.

Akkervogels in Noord-Groningen

Het materiaal dat in dit rapport wordt gepresenteerd, vormt een aanvulling op de summier ornithologische kennis die tot op heden op de Groninger akkers is verzameld. De gegevens die in 1990 zijn verzameld, vormen tevens het eerste materiaal dat een indruk verschaft van de veranderingen die tussen twee opeenvolgende jaren kunnen optreden. De territoria van de 22 vogelsoorten die in de regio Noord op de akkers en in de sloten en watergangen zijn aangetroffen, zijn door middel van de uitgebreide territoriumkartering vastgesteld. Ten opzichte van 1989 laten zes soorten een aantalsverandering zien die significant is. Fazant, Meerkooi, Scholekster en Kleine Kalkoen zijn met respectievelijk 20%, 100%, 20% en 35% toegenomen.

Daarentegen laten Graspieper en Rietgors een opvallende afname zien die respectievelijk 19% en 22% bedraagt. Hoewel Kuifeend (+ 43%), Patrijs (+ 50%) geen significante aantalsverandering laten zien, is het aannemelijk dat deze soorten door het uitblijven van bijvoorbeeld een strenge winter reël in aantal zijn toegenomen. Voor de Veldleeuwerik kan de relatief forse afname van 28% wellicht in verband worden gebracht met het kleiner geworden areaal van de zomergranen. Opvallend is de influx van Bruine Kieken. De toename van het aantal Witgesterde Blauwborsten wijst op een areaaluitbreiding van de soort en het voorkomen van het Paapje in regio Noord is vrij opmerkelijk.

In dit onderzoek wordt het belang van de ver-

schillende omgevingsvariabelen voor broedvogels bekeken. Het belang van de verschillende omgevingsvariabelen is op een tweetal schaalniveaus besproken. Op de eerste plaats is het merendeel van de soorten op landschapsniveau in de berekening betrokken. Alleen Bruine Kieken, Paapje, Witgesterde Blauwborst en Sprinkhaanrietzanger zijn vanwege hun geringe aantal buiten de regressie-analyse gehouden. Van de Scholekster, Kievit, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart is tevens een analyse op perceelsniveau uitgevoerd. Dit aspect is in het kader van het akkervogelproject niet eerder aan de orde gekomen.

Ben J. Koks: Akkervogels in Noord-Groningen; wat is hun relatie met het landschap? 73 bladzijden, 4 bijlagen, tabellen en figuren (1991). Verslag van een afstudeeronderzoek aan het Professor H.C. van Hall Instituut, Groningen, in samenwerking met de Dienst Ruimtelijke Ordening, afdeling Groen van de Provincie Groningen. Uitgeverij Provincie Groningen. Adres auteur: Ben Koks, Kremeresheerd 147, 9737 PN Groningen, 050 - 412 646.

Folders Stichting Flevolandschap

Naast enkele folders over enkele gebieden in de Flevopolders heeft de Stichting Flevolandschap nu ook een eerste folder uitgegeven in de serie natuuronderwerpen. Deze folder 'Vrije baan voor de natuur' behandelt de natuurontwikkeling in de provincie Flevoland en het belang van natuurlijk beheerde verbindingzones tussen natuurgebieden (de vrije baan). De folder sluit tevens aan bij het thema van de Week van het Landschap, de Linten in het landschap, waarmee eveneens de verbindende groenzones worden gesymboleerd.

De foto van de Lepelaar en de Lepelaarplassen op het omslag van de folder is gekozen vanwege de wenselijkheid van een natuurlijk ingerichte zone tussen Lepelaarplassen en Oostvaardersplassen. Een dergelijke zone zou de uitwisseling van planten en dieren tussen beide waardevolle moerasgebieden bevorderen.

De informatiebrochure 'Vrije baan voor de natuur' is zonder kosten aan te vragen bij de Stichting Flevolandschap. In de folder (hoe kan het ook anders?) treft u tevens een aanmeldingskaart aan om begunstiger van de Stichting Flevolandschap te worden.

Vogelaars die regelmatig de Flevopolders bezoeken, kunnen ook een folder van het landschapsobject 'De Aardzee' aanvragen. Een ontwerp van Piet Slegers aan de Vogelweg te Zeewolde. Piet Slegers wilde met 'De Aardzee' de gedachten aan de voormalige Zuiderzee levend houden en tegelijk een relatie met de inpoldering leggen. Het ontwerp bestaat daarom uit met gras bedekte aardmassa's, die de stolling van de zeebodem verbeelden en dijklichamen daaromheen. Als wandelpark en picknickplaats kan men hier even rustig verpozen.

'Het Wilgenreservaat' is geheel gegroeid zonder dat de mens heeft ingegrepen. De natuur gaat hier geheel haar eigen gang in dit 'oerbos'. Ook hiervan is een folder verkrijgbaar.

■ Stichting Flevolandschap, postbus 600 (Zuiderwagenglein 2, Smedinghuis), 8200 AP Lelystad, 03200 - 98 989.

Jaarverslag 1990 Vogelwerkgroep Niedorp

Aan het einde van het zeventiende jaar bracht de Vogelwerkgroep 'Niedorp' opnieuw een overzicht van de activiteiten van het afgelopen jaar. In dit verslag wordt een uiteenzetting gegeven van de nestkastgegevens met een overzicht, veel gegevens over de Torenavalken in het gebied (zoals ringgegevens, overzicht van bewoonde nestkasten 1975-1990, broedresultaten en een jaaroverzicht). Uit tellingen van de bewoonde nesten van Eksters en Zwarte Kraaien in de periode 1986 tot en met 1990 blijkt het aantal met ruim 22% achteruit te zijn gegaan. Uit het verslag blijkt dat de vogelwerkgroep zich ook intensief met de weidevogelbescherming bezighoudt. Binnen het werkgebied bevinden zich een aantal gebieden waarvan in de loop der jaren gegevens beschikbaar zijn gekomen. Deze gebieden worden stuk voor stuk vermeld met informatie over de daar voorkomende vogels en een overzichtskaart geeft de ligging van deze gebieden aan. Over de Niedorper kolonie van de Blauwe Reiger wordt nadere informatie verstrekt.

Nadere inlichtingen over dit verslag zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van de Vogelwerkgroep 'Niedorp', A. Haven, Dorpsstraat 25, 1731 RA Winkel, 02244 - 1741.

Jubileumnummer 'De Graspieper'

De Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN) hebben in juni 1991 een jubileumnummer uitgegeven ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van 'De Graspieper' in 1990. Het nummer bestaat uit één artikel 'Verslag van de internationale watervogeltellingen 1981-1990 in Noord-Holland' door F. Cottaar, R. Daalder, R. van der Hut, W. Ruitenbeek, C.J.G. Scharringa, D. Tanger, T. Tuinman & P.J. Zomerdijs (11de jaargang (2) : 45-94).

Elf gebieden in Noord-Holland kunnen zonder meer als zeer belangrijke watervogelgebieden worden aangemerkt. Verder zijn er nog elf gebieden waar de 1%-norm of 'wetlandnorm' wordt overschreden. In de overige gebieden pleisteren vaak ook nog belangrijke aantallen watervogels. Een interessant nummer dat heel wat uren werk zowel in het veld als achter het bureau heeft gekost.

Abonnementen kosten f 19,50 per jaar, over te maken op gironummer 2 229 714 ten name van de Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland te Assendelft, onder vermelding van 'De Graspieper'. Redactie-adres: La Reinelaan 50, 1611 ZE Bovenkarspel. 'De Graspieper' verschijnt vier maal per jaar.

Vooroevoerproject 'Onderdijk'

Op 19 september 1991 gaf staatssecretaris drs. J.D. Gabor van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij het startsein voor het opspuiten van enkele slijbvelden. Deze zullen een onderdeel vormen van het eerste 'oevoerproject' in het IJsselmeer. Het project wordt uitgevoerd langs de oever ten oosten van Onderdijk in de Westfriesse gemeenten Andijk en Wervershoof. Bij de uitvoering van dit project zijn een groot aantal instanties betrokken.

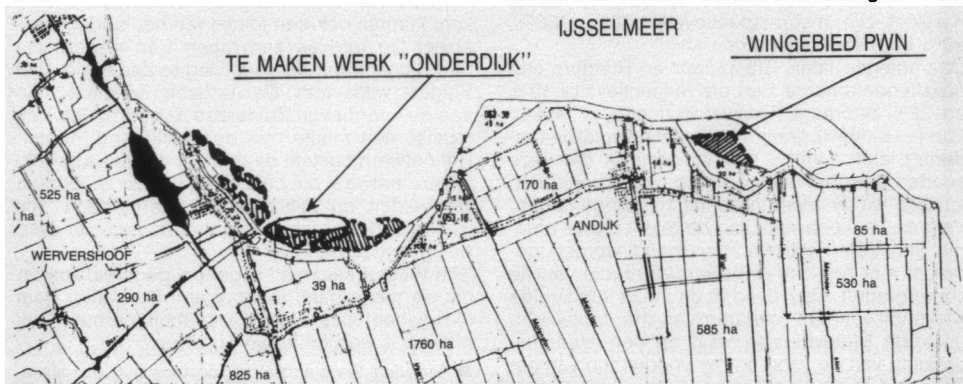
De plannen voor de ontwikkeling van oeverzones op een aantal plaatsen in het IJsselmeergebied zijn opgenomen in het Natuurbeleidsplan dat in 1990 door de regering is vastgesteld.

Door de aanleg van lage dijkes langs de buitengrens van het gebied, zal een luw gebied ontstaan van ongeveer 120 ha. Daarbinnen wordt zand en grond op verschillende hoogten aangebracht. Hierdoor kan een gebied ontstaan met een grote verscheidenheid in waterdiepten, met eilanden, platen en slikken. De grond is afkomstig van het werk aan een nieuw spaarbekken voor drinkwater dat in de omgeving wordt aangelegd.

Wanneer over enige jaren de bodem is gezet en er begroeiing zal zijn ontstaan, zullen enkele 'stormgaten' worden gemaakt door de dijkes plaatselijk te verlagen. Door invloed van wind en water zal het gebied daarna geleidelijk veranderen.

Het overgrote deel van het gebied is natuurontwikkelingsgebieden. Daar kan de natuur, onder de vooraf gecreëerde omstandigheden, zijn gang gaan. Het project is bedoeld om de natuurwaarden in het IJsselmeer te verbeteren, door het scheppen van geschikte omstandigheden voor de ontwikkeling van de flora en fauna.

Voor vogels zal het gebied een scala aan mogelijkheden gaan bieden. Zo zullen er geschikte pleisterplaatsen en rui- en rustgebieden kunnen ontstaan. Ook zullen er geschikte broedplaatsen komen voor diverse soorten moerasvogels. Voor

Situatieschets van het eerste 'oevoerproject' in het IJsselmeer dat wordt uitgevoerd ten oosten van Onderdijk in de gemeenten Andijk en Wervershoof.

sternachtigen, zoals de Visdief, wordt een hooggelegen zandplaat opgespoten. Het is heel goed mogelijk dat men er ook tamelijk zeldzame soorten, als de Lepelaar of de Roerdomp zal kunnen aantreffen.

Er zal zich een begroeiing van waterplanten ontwikkelen met op geschikte plaatsen riet- en biezenvelden. Dat zijn prima plekken voor vis om er te paaien en eieren af te zetten. Er wordt ook een gedeelte speciaal ingericht als paaiplaats. Op de hogere delen kunnen er ook struiken en bomen gaan ontwikkelen. Op de lager gelegen delen zal de plantengroei steeds veranderen door afslag en vestiging van andere soorten. Slechts zeven ha in oostelijk deel van het gebied is bedoeld voor recreatie. Er zal daarvoor langs een baai een zandstrand en enkele zonneweiden worden aangelegd. In het natuurgedeelte is rust van belang. Dit deel zal alleen te bekijken zijn vanaf het wandelpad langs de IJsselmeerdijk. Om de vogels nog wat beter te kunnen bestuderen, zal er in het gebied ook een vogelobservatiehut worden gebouwd. Deze hut zal via een brug en een pad te bereiken zijn.

Volgens de huidige plannen van de rijksoverheid zullen er in de toekomst nog op diverse andere plaatsen natuurontwikkelingprojecten worden uitgevoerd. Het is natuurlijk nog wel een vraag hoe dergelijke gebieden zich zullen gaan ontwikkelen.

In de polders zijn er weliswaar diverse voorbeelden van zich ontwikkelende natuurgebieden, maar met dit soort natte gebieden is de ervaring nog niet zo groot. Hopelijk zullen er toch in dit gebied vele vogels, plantesoorten, zoogdieren en vissen hun plekje vinden. Ook ligt hier een interessante taak voor natuurwachten en vogelwerkgroepen, die door tellingen en inventarisaties kunnen volgen hoe de natuur zich daar zal gaan ontwikkelen.

Knobbelzwaan in 1990 in het Gooi en omstreken

In het voorjaar van 1990 waren ten minste 540 Knobbelzwanen aanwezig in het werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. Daaronder bevonden zich 66 broedparen en 121 jongen. Het gemiddelde aantal jongen van 33 zeker vastgestelde broedparen bedroeg 4,84. De toename die is vastgesteld, wordt voornamelijk veroorzaakt door de niet-broedende en nog niet geslachtsrijpe vogels. De groei van het aantal broedparen is niet evenredig aan de totale groei. Er is sprake van een licht groeiende broedpopulatie. Ook het aantal jongen is niet sterk gestegen.

F.H. van de Weijer: De Knobbelzwaan in het Gooi en omstreken in 1990. 25 bladzijden, 2 bijlagen (1991). Uitgavenummer 71 van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, postbus 1028, 1200 BA Hilversum.

Brandnetels kunnen verontreiniging Biesbosch toetsen

Het is niet mogelijk met behulp van bodemanalyses de hoeveelheid zware metalen en arsenicum in kwelder- en rivieroeverplanten betrouwbaar vast te stellen. De hoeveelheid is namelijk slechts in beperkte mate afhankelijk van de be-

schikbaarheid van deze stoffen in de bodem. Het is daarom zinvoller om voor de (oecologische) toetsing van verontreinigingen de planten zelf te gebruiken. Toepassing van zulke biomonitoring met de Grote Brandnetel in de Biesbosch laat zien dat een dergelijke toetsing succesvol kan worden toegepast. Dit blijkt uit het proefschrift 'Heavy Metals and Arsenic in Vegetation of Salt Marshes and Floodplains', waar bioloog Rinus Otte op 13 juni 1991 op is gepromoveerd aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Otte deed onderzoek op de kwelders (langs Waddenzee en Ooster- en Westerschelde) en in de buitendijkse gebieden van Haringvliet, Hollandsch Diep en Biesbosch. Hij ontdekte dat planten (zoals Zeeaster) in staat zijn via de wortels zuurstof in de bodem te brengen, waardoor de bodem weer oxideert en zware metalen juist meer opneembaar worden voor planten. Tevens keek hij naar de interactie tussen arsenicum (arsenaat) en het chemisch verwante fosfor (fosfaat). Fosfaat blijkt, tegen de oorspronkelijke verwachtingen in, de opname van arsenaat in de onderzochte planten (Brandnetels) te versterken. Volgens Otte kan dit betekenen dat eutrofiëring (verontreiniging met nitraten en fosfaten) gevolgen heeft voor het effect van verontreiniging van zware metalen en arsenicum op planten.

Ecologische Rode Lijst van Eindhoven

De commissie Stadsvogelprojectgroep van de Vogelwerkgroep 'De Kempen' heeft na zes jaar inventarisatie van de bebouwde delen van Eindhoven in maart 1991 een ecologische rode lijst op tafel weten te brengen. In een verzoekschrift vragen de ondertekenaars de gemeente Eindhoven om opname van de lijst in het plaatselijk Integraal Milieubeleidsplan Eindhoven. Bovendien willen zij onder meer dat met enige urgentie over wordt gegaan tot vogelvriendelijk beleid. Een ecologische rode lijst is iets anders dan de in veel andere landen en provincies circulerende rode lijsten. De laatste betreffen vaak lijsten van zeldzaam geworden vogels. In de Eindhovense Rode lijst gaat het om vogelsoorten die indicatief zijn voor een habitatype. Door het voeren van gericht beleid en beheer kunnen zij in het gebied overleven. Maar dat niet alleen. In hun kielzog volgen tevens veel andere soorten die van de mede aan hen gegeven praktische bescherming impliciet profiteren. Op de lijst staan dus heel bekende soorten, zoals bijvoorbeeld de Staartmees. Uit het onderzoek is gebleken dat die soort in Eindhoven reeds in maart begint te broeden. Terwijl dat in het buitengebied dikwijls in april ergens pas aanvangt. Dat heeft natuurlijk zijn consequenties voor tuinliefhebbers en plantsoenbeheerders. De Kauw verdwijnt geleidelijk. Oorzaak het veranderen van bouwstijlen en het verlies aan kleinschalig omliggend land. Soorten als Groene Specht, Kuifleeuwerik, Wielewaal, Grote Lijster, Kleine Karekiet en vele andere soorten kunnen alleen worden behouden als hun leefruimte wordt opgenomen in een gericht ecologisch verantwoord beleid van het openbaar groen. De hoop van de commissie is dat particuliere tuinbezitters het eventuele voorbeeld van

de plaatselijke overheid zullen gaan volgen. Op de Ecologische Rode Lijst van Eindhoven staan 41 vogelsoorten vermeld. In wijder kring komen er nog eens twintig bij. Met dit initiatief loopt deze commissie ten opzichte van veel bestaande onderzoeken in stedelijk gebied v6r op het gangbare vooruit.

Voor nadere informatie over de lijst. Projectco6rdinator Willem Veenhuizen, Bussele 32, 5641 PB Eindhoven.

Tien jaar Vogelwerkgroep Koudekerk/Hazerswoude en omgeving

In het jubileumnummer van het verenigingsorgaan van de Vogelwerkgroep Koudekerk/Hazerswoude en omgeving 'De Braakba1' lezen wij over het tienjarig bestaan van deze vogelwerkgroep. In de afgelopen tien jaar werden heel wat werkzaamheden georganiseerd zoals het ophangen en controleren van nestkastjes, vlotjes uitleggen voor Zwarte Sterns, weidevogelbeheer, inrichting van een natuurtuin, inventarisaties onder meer van Huiszwaluwen in het werkgebied. De ontspanning werd gezocht in het organiseren van excursies en een jaarlijks terugkerend vogelweekend. Maar eigenlijk heeft de vogelwerkgroep de laatste tien jaar te maken gekregen met allerlei activiteiten die met natuurbescherming in verband staan.

De vereniging heeft bovendien acht verschillende commissies en werkgroepen met elk hun eigen contactpersoon.

Nadere inlichtingen zijn verkrijgbaar bij onderstaand adres.

■ Secretariaat: Bert van Eijk, Heemraadlaan 38, 2352 RJ Leiderdorp, 071-893 006, ledenadministratie: 01720-42 887.

Natuur in en om Delft

De afdeling Delft en omstreken van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging heeft een informatie boekje uitgegeven over de natuur rond deze stad. Het is informatief, rijk geillustreerd en voorzien van adviezen voor beheer.

Schievink J. Natuur in om Delft. Herkenning, verkenning en beheer. 47 bladzijden, geillustreerd met tekeningen, literatuuropgave en een adressenlijst (1991). Bestelbaar door storting van f 7,50 (inclusief porto) op giro 48 54 159 van de KNNV Delft e.o., Schipluiden onder vermelding van bestelling 'Natuur in en om Delft'.

Vogels van Delft en omgeving 1990

In 1990 zijn niet minder dan 21 terreinen in Delft en omgeving geïnventariseerd. Het verslag vermeldt niet alleen de geïnventariseerde broedvogels maar ook waarnemingen van trekvogels en wintergasten. Bovendien is er in 1990 door Kees Mostert een uitgebreid onderzoek gedaan naar de broedvogelbevolking van de hele bebouwde kom van Delft. Het is opvallend dat een aantal bosvogels in Delft het goed doet. Het aantal broedende Grote Bonte Spechten neemt nog steeds toe en voor het eerst sinds vele jaren broedde de Groene Specht weer binnen deze gemeente. Ook Boomkruiper en Grauwe Vliegvanger waren met veel broedparen vertegenwoordigd. In de Noordpolder broedde vermoede-

lijk voor het eerst de Witgesterde Blauwborst. Spectaculaire waarnemingen van trekvogels en wintergasten waren onder meer van Roodpootvalk, Waterspreeuw en Rouwkwikstaart. Opvallend vaak werden Lepelaar, Ooievaar, IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart waargenomen. De invasie van Kruisbekken in Nederland ging ook aan Delft niet ongemerkt voorbij.

K. Mostert: De vogels van Delft en omgeving 1990. 33 bladzijden, 1 kaart (1991). Uitg. Vogelwacht Delft en Omstreken, postbus 3263, 2601 PG Delft. Contactadres voor dit rapport: K. Mostert, Palamedesstraat 74, 2612 XS Delft, 015 - 145 073.

Vogels in en om Den Haag

De Vereniging voor Vogelbescherming 's-Gravenhage en Omstreken geeft in haar jaarlijks overzicht van de vogelbevolking in de Haagse groengebieden aan dat 1990 een goed broedseizoen voor de vogels in Den Haag en omgeving is geweest.

Meer dan 11.000 vogelparen nestelden in de groengebieden van Den Haag en randgemeenten. In de dertien vogeltuinen, die de vereniging beheert, kwam men alleen al tot circa 730 broedparen. Voor het eerst sinds vele jaren hebben er ook weer enkele IJsvogels gebroed. Van de circa 1200 nestkastjes was maar liefst 70 tot 90% bewoond. Behalve aan de traditionele nestkasten wil de vereniging meer aandacht gaan besteden aan bijzondere nestkastmodellen en zelfs aan de speciale dakpannen voor Gierzwaluwen.

Ook telden vrijwilligers in 28 groengebieden, zowel in Den Haag zelf, als in Wassenaar, Rijswijk, Voorburg en Leidschendam. Er zijn ook zorgwekkende berichten, onder meer over vernieling en verstoring van nestkasten en hun bewoners.

Het rapport (zestig bladzijden) dat een schat van gegevens bevat over de avifauna in Den Haag en omliggende gemeenten kost f 9,-. Door overmaking van dit bedrag op postgiro 3 586 185 ten name van de penningmeester Haagse Vogelbescherming, Den Haag, onder vermelding 'inventarisatierapport 1990' ontvangt men het thuisgestuurd. Het rapport is ook op verschillende Haagse adressen af te halen na telefonisch overleg 070 - 3 865 926 (buiten werktijden) of 070 - 3 232 637. De prijs bedraagt dan f 6,50.

Gierzwaluwen op school

Jac. P. Thijsse heeft eens gezegd: '*Wat je leert kun je vergeten, wat je beleeft vergeet je nooit!*' Dat geldt ook voor de leerlingen van groep 8 van 't Lichtschip (de d6pendance van de Prinses Juliana Basisschool in Scheveningen), want zij hebben dit voorjaar niet alleen van alles geleerd over Gierzwaluwen, maar vooral ook hebben zij beleefd hoe leuk het is om naar vogels te kijken en wat voor een fantastische vogels Gierzwaluwen zijn.

Sinds jaren broeden er al Gierzwaluwen bij ons op school in de ontluchtingsgaten van het dak. En ieder jaar kunnen wij op het schoolplein van hun 'vliegshows' genieten. Twee jaar geleden waren ze er opeens niet meer, maar omdat er in Scheveningen kennelijk nog (veel) meer broedplaatsen zijn, hadden wij ze niet eens zo gemist. Wel hebben wij nestkastjes opgehangen, maar dat is geen succes geworden (het waren de verkeerde kastjes op de verkeerde plek). Gelukkig

was er vorig jaar weer één Gierzwaluw present, en dit jaar zijn er naar alle waarschijnlijkheid vier broedgevallen.

En wat valt er dan veel te beleven voor de kinderen, gewoon door te kijken, raak je al onder de indruk van deze supervogel. Het mooiste was toen een leerling ontdekte dat er recht tegenover de klas een huis stond waarin ook regelmatig Gierzwaluwen waren te zien. Nu konden wij zelfs vanuit de klas, midden onder een reken- of taalles naar de Gierzwaluwen kijken.

De heer H. Hartemink van de Vogelwerkgroep Zoetermeer kwam bij ons op school om een film over Gierzwaluwen te vertonen en mevrouw N. Gietema van de Vogelbescherming Den Haag kwam aan de leerlingen vragen waar ze nog meer Gierzwaluwen in Scheveningen hadden gezien. Er kwam een stroom van reacties want ook thuis en in de straat hadden de kinderen hun ogen goed de kost gegeven. En hopelijk was het kijken naar Gierzwaluwen voor hun een belevenis om nooit te vergeten.

Ik hoop volgend jaar weer met een nieuwe klas te gaan kijken en misschien weer nieuwe nestkasten op te hangen. Hopelijk komt er ooit eens een Gierzwaluw in zo'n kast en dan kunnen wij natuurlijk van alles observeren.

■ P. Druif, Jan Blankenstraat 106, 2515 PR 's-Gravenhage.

Haags Project Gierzwaluwen

Ook dit jaar houdt de Commissie Veldwerk van de Vereniging voor Vogelbescherming 's-Gravenhage en Omstreken zich bezig met de Gierzwaluw. Daarbij is medewerking nodig.

Er worden personen gezocht die de meer speciale nestkasten of dakpannen financieel willen adopteren. Er kunnen van de adoptiegelden nestkasten worden gekocht die in onder meer flatgebouwen kunnen worden aangebracht. Hiervoor werkt men steeds samen met de betreffende architect en aannemer. Eén kast kost circa f 40,-. Een gedeelte van dit bedrag is uiteraard ook van harte welkom. U kunt uw bijdrage overmaken op giro 3 586 185 ten name van de penningmeester van de Vereniging voor Vogelbescherming 's-Gravenhage en Omstreken te Den Haag, onder vermelding van 'gierzwaluwkast'. Verder is men op zoek naar mensen die bereid zijn broedplaatsen van Gierzwaluwen in Den Haag en omgeving door te geven. Ook het doorgeven van geregeld op de zelfde plaats voorkomende zwermen zijn het vermelden waard.

■ Heeft u belangstelling, neem dan contact op met Erik Evers, 070 - 3 542 636 of Noor Gietema, 070 - 3 542 188.

Blauwe Reigers in Voorburg nog niet veilig

De afgelopen maanden is het stil geweest rond de reigeraffaire in de gemeente Voorburg. Achter de schermen is er echter weer heel wat gebeurd. Belangrijkste positieve punt was wel dat de gemeente Voorburg contact met ons heeft opgenomen om over de hele problematiek te praten. De afgelopen maanden hebben twee van deze gesprekken plaatsgevonden, namens de Vereniging voor Vogelbescherming 's-Gravenhage en

Omstreken bijgewoond door onze nieuwe voorzitter, Johan Huibregtse en ondergetekende. Bij het eerste gesprek was ook een vertegenwoordiger van de landelijke Vogelbescherming aanwezig. Van gemeentezijde waren twee wethouders in het overleg betrokken, vergezeld van de chef ken van de gemeente. Het feit dat deze gesprekken konden plaatsvinden, werd van beide zijden als positief ervaren. Zo konden beide partijen uitvoerig hun standpunten uiteenzetten. Dat is een goede zaak omdat nu duidelijk is wat wij van elkaar hebben te verwachten. Toenadering van de standpunten bleek helaas niet mogelijk.

De gemeente Voorburg blijft volharden in haar streven om het aantal reiger nesten terug te brengen tot een zeer beperkt aantal (de gemeente spreekt van tien nesten). Bovendien zouden de overgebleven vogels niet steeds in de zelfde bomen in het park mogen broeden.

Men vroeg ons of wij een 'vogelvriendelijke' methode wisten om dit te bereiken en hun probleem (namelijk de gevreesde schade aan de bomen, vervuiling en geluidsoverlast) naar beider tevredenheid op te lossen. Helaas hebben wij de gemeente moeten meedelen dat wij daartoe geen mogelijkheden zagen.

Verder hebben wij de gemeente nogmaals er van trachten te overtuigen dat zij naar onze mening op het verkeerde spoor zitten. Wij blijven op het standpunt staan dat er geen sprake is van schade die verstoring van de reiger nesten rechtvaardigt. Het bestuur heeft dit standpunt ook schriftelijk aan Voorburg meegedeeld en aangekondigd dat wij ons verzetten tegen verlening van een vergunning op grond van de Vogelwet die men wil aanvragen om het verstoren van de nesten mogelijk te maken.

■ Tom P.J. Loorij, Rozentuin 31, 2272 XA Voorburg.

Broedvogelinventarisatie van Middelburg 1989

Van begin maart tot in juli 1989 werd de bebouwde kom van Middelburg geïnventariseerd op broedvogels. In totaal zijn 41 broedvogelsoorten en twee mogelijke broedvogelsoorten vastgesteld. Behalve een totaalaantal en een berekende dichtheid per km² per soort voor de bebouwing, is ook naar de verspreiding van de aange troffen vogelsoorten in de stad gekeken. Alle soorten werden geteld, behalve Huismus, Spreeuw en Postduif. Net buiten de bebouwde kom, in industriewijk Arnestein zijn nog zeven andere broedsoorten aangetroffen, waaronder weidevogels en Holenduif.

Door de stervormige opbouw van de stad en de aanwezigheid van Bolwerken rond het centrum met veel groenstroken is de dichtheid van soorten als Tjiftjaf, Fitis, Zwartkop, Tuinfluiter, Spotvogel, Winterkoning, Heggemus en Kneu vrij hoog te noemen. De Groenling is zelfs zeer talrijk (gemiddeld veertien paar per km²).

Vogels die oude bossen of bos prefereren, ontbreken echter, zoals spechten, Grote Lijster en Vink, of komen nauwelijks voor, zoals Grauwe Vliegenvanger, Roodborst en Boomkruiper. Enkele onverwachte broedsoorten zijn Kerkuil en Nachtegaal. In rietstroken langs de Bolwerken

rond de binnenstad komen tegenwoordig Kuifeenden tot broeden. In de buitenwijken worden nog vrij veel Huiszwaluwen aangetroffen (98-100 nesten). Verrassend zijn ook enkele tientallen nesten van Boerenzwaluwen die tegen buitenmuren van villa's en andere huizen, op min of meer beschutte plaatsen, werden gevonden. De broedsoorten worden grondig besproken. Ook is de dichtheid per km² vergeleken met resultaten van andere steden in West-Nederland. Van vrijwel alle soorten zijn verspreidingskaarten opgenomen. Tot slot zijn ook broedvogelgegevens van het landgoed 'Ter Hooge', net ten westen van Middelburg, en waarnemingen van zoogdieren, amfibieën en dagvlinders behandeld.

K. Mostert: Broedvogelinventarisatie van Middelburg in 1989. Gestencil, 65 bladzijden, 7 figuren, 33 kaarten. Uitg. Biogeografisch Informatie Centrum, Arnhem (1989). Te verkrijgen door overmaking van f 2,- + f 4,50 portokosten = f 6,50, op postgironummer 4 214 314 ten name van K. Mostert, Delft, onder vermelding van 'Broedvogelinventarisatie Middelburg'.

Broedvogelonderzoek Zeeland. Deelgebied Walcheren

Bij de Provincie Zeeland is een uitvoerig rapport verschenen van de aldaar voorkomende soorten vogels. Het is het verslag van een systematische inventarisatie ten behoeve van het provinciale beleid. Het onderzoek heeft zich vooral geconcentreerd op gebieden van natuurwetenschappelijke waarde en verder is een steekproef gedaan in een aantal agrarische gebieden. In de periode 1965-1989 bleken op Walcheren 116 soorten vogels te hebben gebroed. Sinds 1965 zijn 21 nieuwe soorten waargenomen. De auteurs hebben de moeite genomen om naast de soortbehandeling tevens nuttige informatie over de voorkomende vogelgemeenschappen vast te leggen. Een nuttig en goed uitgevoerd rapport. De tekeningen en foto's zijn een waardevolle aanvulling op het rapport.

Pierre Maréchal

G.J.C. van Zijl & J.W. Vergeer et al: Broedvogelonderzoek Zeeland Deelgebied Walcheren, (1991). 85 bladzijden, uitgebreide literatuuropgave plus 32 bladzijden voor 5 bijlagen, geïllustreerd met foto's, tekeningen, kaarten en tabellen. Provinciale Planologische Dienst Zeeland, 'De Burg'. Groenmarkt 13, postbus 153, 4330 AD Middelburg, 01180 - 31 911. Prijs f 15,- over te maken op giro 120 500 ten name van de Provincie Zeeland, Middelburg, onder vermelding van 'Broedvogelonderzoek Zeeland, deelgebied Walcheren'.

Broedvogels van de Delta

In het themanummer Zeeland van het tijdschrift 'Duin' 14 (2) : 1-32 (mei 1991) schrijft Peter Meiningen (bladzijden 12-13) over de broedvogels van ons Zeeuwsche deltagebied. In Zuidwest-Nederland verdween de afgelopen decennia een groot aantal broedplaatsen door industriële ontwikkeling, de uitvoering van de Deltawerken en de opkomst van de strandrecreatie. Maar er ontstonden door de zelfde Deltawerken en door natuurbouw ook weer nieuwe mogelijkheden voor broedvogels. Het artikel schetst een beeld van de ontwikkelingen in de populaties van de vo-

gels, waarbij het accent ligt op de Noordzeekust van het Deltagebied. De ontwikkeling van deze vogels in de al dan niet afgesloten zeearmen en estuaria komt zijdeling aan de orde.

Op twee kaartjes worden de broedgebieden tot 1970 (De Beer, Groene Strand, Scheelhoek, Verklipper, Onrust, Oranjezon, Veerse Meer, Verdronken Zwarte Polder, Zwin en Braakman) en ná 1970 (Vogeleiland Westplaat Kwade Hoek, Grevelingen, Neeltje Jans, Krammer, Volkerak, Zoommeer, Markiezaat, Hooge Platen en Zwin) weergegeven.

Losse nummer van 'Duin' zijn verkrijgbaar voor f 7,50 + f 2,50 verzendkosten. Betalingen op giro 4 016 298 ten name van Duin, postbus 11059, Leiden, onder vermelding van het gewenste. Een abonnement kost f 30,- (studerenden en 65+ f 25,-) per jaar.

Natuurlijk Water

Van 20 oktober tot en met 1 maart 1992 is in het Milieu Educatie Centrum, Gennepweg 145 te Eindhoven de expositie 'Natuurlijk Water' te zien. De expositie is gemaakt in het kader van de manifestatie Stadbeeld Eindhoven. Toegang gratis.

* Nadere inlichtingen 040 - 526 665

De Veluwe natuurlijk!

Een boek dat als ondertitel heeft 'Een herkansing en eerherstel voor onze natuur' moet al heel bijzonder zijn. En dat is het ook. Alleen was het betreurenswaardig dat één van de twee auteurs, Harm van de Veen, vlak voor het schrijven van het laatste hoofdstuk in januari 1991 overleed. De schrijvers hebben wel een heel bijzondere kijk op het centrum van ons land, de Veluwe. Zij behandelen de geschiedenis van de Veluwe, de afbraak, het herstel sinds het einde van de 19de eeuw, de bosexploitatie, zoals die was, hoe de situatie nu is en hoe het zou moeten worden. Het boek is een belangrijke bijdrage tot de discussies, die momenteel over het behoud van onze Veluwe worden gevoerd.

En ofschoon de auteurs vooral ingaan op de zoogdieren en de bossen, zal het de vogelliefhebber niet ontgaan dat het boek veel ideeën en suggesties aan de hand doet die ook voor onze vogelliefhebbers het overdenken waard zijn.

'In de eerste plaats moeten wij ophouden elkaar wijs te maken dat de Veluwe anno 1991 een uniek natuurgebied is, dat wij als zodanig moeten behouden' zo schrijven zij. En dan wijzen zij erop dat wij ons moeten realiseren dat van nature bomen nooit het bos verlaten. De aantalsregulatie van sommige hoefdieren gebeurt door jacht als enige methode, maar dit kan ook effectiever. De grote versnippering door rasters en wegen moet zo veel mogelijk worden opgeheven. En er moet worden toegegeven dat in het bijzonder de fauna van de Veluwe onvolledig is.

Kortom een boek waarin de auteurs ons een ander inzicht geven in het bosgebied dat wij Veluwe noemen. Ook voor vogelmensen bijzonder interessant.

Harm van de Veen & Ruud Lardinois: De Veluwe natuurlijk! 128 bladzijden, 87 zwartwit illustraties, 40 kleurenillustraties (1991). Uitg. Schuyt & Co. Uitgevers, postbus 563, 2003 PN Haarlem. Prijs f 49,50.